Nicklas Freisleben Lund, Mathies Græsborg Aarhus,
Johanne Gormsen Schmidt,
Anne-Marie Mai, Camilla Schwartz,
Lars Handesten & Jon Helt Harder

PANDEMIENS MUSE

Om den danske coronadigtning, 2020-2021

I *H.C. Andersens Quarantaine-Dagbog* (2020) lader forfatteren Harald Voetmann titlens nationaldigter genopstå i et coronanedlukket København. Mod slutningen af romanen afsløres den egentlige årsag til det knap 215-årige ikons anakronistiske genkomst midt i den historiske krise. Han er – sammen med andre af "den saakaldte Guldalders Digtere" (Voetmann 2020, 102) – blevet bragt tilbage af ingen ringere end "Den Lyriske Muuse" i håb om, at deres lyrer og penne "kan skabe nogen Trøst" (ibid., 102). Ifølge musen er det netop ikke noget, som samtidslitteraturen kan byde på: "Da disse Quarantaine-Dage begynte blev jeg saa pint og plaget af hjemmegaaende Digtere og Sangsmede af den moderne Slags" (ibid., 101). "Man pisker mig nu med urimede Vers i Frie Former. Man lægge mig på Prosadiktets Piinebænk og den gebrækkede Prosas Prokustesseng" (ibid., 100).

Voetmanns satire peger her på udgangspunktet for nærværende artikel: Siden pandemiens officielle ankomst til Danmark med den første nedlukning i marts 2020 har den afsat et anseeligt poetisk tekstspor i form af de *coronadigte*, der på forskellig vis er affødt af, handler om og tager livtag med den verserende krise. Covid-19 har ganske vist også inficeret prosaen, men i skrivende stund – maj 2021 – er udvalget af eksempelvis coronaromaner stadig begrænset.[1] Med andre ord har digtformen – grundet dens hurtighed, dens potentiale for aktualitet – hidtil domineret den skønlitterære respons på krisen. Derfor er det præsentationen og undersøgelsen af corona*digtningen*, der er denne artikels ærinde.

De følgende sider har et dobbelt sigte. For det første er artiklen et forsøg på at tegne et portræt af denne samtidslitterære tendens, en slags litteraturhistorieskrivning *in medias res*. Og her flugter vores[2] afsluttende argument med det signalement, der skitseres i Voetmanns muses beklagelser. Nemlig, at den eksisterende coronalyrik overvejende har taget form af *bekendelses-* og *brugsdigtning*.

For det andet er artiklen også et forsøg på at kortlægge de coronaerfaringer, der kommer til syne i digtene; de affektive og refleksive reaktioner som her kan aflæses. Som det vil fremgå, er digtene netop ofte skrevet som umiddelbare reaktioner på dagligdagenes forskellige indtryk. Her får de genremæssige aspekter ved bekendelses- og brugsdigtningen altså en konkret funktion: Coronalyrikken er med til kort og hurtigt at nedfælde de affektive reaktioner på pandemien og fungerer dermed som en slags seismograf for tilstanden af det kollektive følelsesliv.

Læst på den måde tegner der sig tre grundlæggende tendenser. For det første indtager de negative emotionelle og sociale effekter af pandemien en central rolle i digtene, der i udpræget grad fremstår som en *krisedigtning*. I coronadigtene fungerer krisen dog også – og for det andet – som det, katastrofeforskeren Kristian Lauta har beskrevet som en slags *fremkalder-væske*. Noget der "skræller de yderste lag af, både af os mennesker og af de samfund, vi skaber omkring os" (Thorsen 2021), og som dermed giver anledning til at konfrontere og reflektere over den måde, vi lever på, og den verden vi lever i. Det peger frem mod digtenes tredje og sidste grundtræk: at krisen i de behandlede tekster ofte tillægges en opbyggelig funktion, som noget der minder os om behovet for fællesskab, institutioner, omsorg og et mere bæredygtigt forhold til naturen, og som på denne måde knytter an til visioner og håb om et nyt, forandret samfund efter krisen.

Poesi i corona-brug

Statistikker over bogåret 2020 viser, at der er blevet lånt og købt usædvanligt mange bøger (fx Bogpanelet 2020; Danmarks Biblioteksforening 2020a), og en opinionsmåling lavet for Danmarks Biblioteksforening viser, at flere danskere har læst mere (Danmarks Biblioteksforening 2020b). Disse data understøttes af forskningsprojektet Lockdown Reading ved Københavns Universitet, der undersøger, hvordan læsere har brugt litteraturen under pandemiens nedlukning af samfundet. Tendensen er tydelig: Rigtig mange læsere har forholdt sig til krisen og den ændrede dagligdag, som den har ført med sig, ved at intensivere deres læsepraksis og engagere sig i litteraturen.

Det er imidlertid ikke kun forbruget af litteraturen, men i høj grad også produktionen af litteratur, der har været påvirket af covid-19. Både veletablerede og mindre erfarne skribenter var hurtige til at søge til tasterne i en fælles bestræbelse på at italesætte, håndtere og forstå krisen. I de første litterære behandlinger af pandemien har poesien været den afgjort mest brugte modus: en kort form, der let kan finde plads i dagbladenes spalter

og på blogs, og som hurtigt kan læses. Det er også det udtryk, som kendetegner de egentlige corona*digtsamlinger*, der er udkommet det seneste år.[3] Således er udgivelser af både etablerede forfattere som Caspar Eric, Peter H. Olsen og Louise Juhl Dalgaard og amatørdigtere som Jytte Lund Larsen og Martin Søgaard generelt kendetegnet ved en log- eller dagbogslignende struktur, der formidler personlige reaktioner og refleksioner fra krisens nu og dermed kan læses om en slags *vidnesbyrd fra livet med corona*, jf. titlen på Lund Larsens bog (Larsen 2020).

Mange af de etablerede forfatteres digte er bestillingsdigte fra aviserne *Politiken* og *Information*. *Politiken* havde ved coronakrisens start allerede i en længere periode engageret skiftende grupper af forfattere til at skrive 'Breaking Poetry', en genre, hvor bidragsyderne forventedes at skrive digte ud fra aktuelle begivenheder, og som i denne periode naturligt nok ofte kom til at handle om corona. På *Information* henvendte man sig til en række digtere og bad om coronabidrag. En stribe af de mest kendte professionelle digtere kom på banen, og samtidig begyndte lokalblade og websites at poppe op med coronadigte og tekster af mindre befarne, men ikke mindre engagerede skribenter. Med denne artikel forsøger vi blot at præsentere et lille udvalg af de mange digte, der er udgivet under krisen, samt give et indblik i nogle af de mest gennemgående temaer, der har optaget dem.

I coronadigtningens første bølge handlede det først og fremmest om at få beskrevet, hvad der skete med os mentalt, og hvordan vi reagerede på smittefare og nedlukning af samfundet. Der var nyhedens præg over situationen, og flere dagblade gav som nævnt spalteplads til professionelle lyrikere, der ugentligt og efter tur havde coronadigte i avisen. Der var for så vidt tale om bestillingsarbejder med et fast motiv. Det samme gjaldt *Coronamonologerne* (2020), som Teater Republique bestilte hos en række kunstnere fra litteraturens, musikkens og dramatikkens verden.[4] De skulle, ifølge direktør for Østerbro Teater Emmet Feigenberg, give "deres bud på en personlig, kunstnerisk refleksion over den nye virkelighed, i pandemiens skygge" (Klaus Rothstein et al. 2020, 10). Disse monologer, hvoraf flere var formet som lyrik (Madame Nielsen, Suzanne Brøgger og Louise Alenius), er da en slags digtning, der stiller sig til rådighed for læserens selverkendelse, men dertil også for en dannelse af en fælles forståelse af krisen.[5]

Mens de store medier, aviser og teater var præget af professionelle skribenter, var det anderledes i eksempelvis lokalaviserne, der åbnede spalterne for diverse lokale amatører. Også her kunne den hurtige digtform, der mere appellerer til følelserne end forstanden, tages i anvendelse, og de lokale kunne komme til udtryk i en national og global krise, som ellers

repræsenteres af eksperter, toppolitikere og topembedsmænd. Et lokalt skriveprojekt tog fx form i den vestjyske landsby Borris, hvor en stor del af borgerne gik sammen om at skrive digte og sange under nedlukningen for at styrke deres sammenhold. Beboere i Borris lavede også en bog ud af dét, der i første omgang blot var tænkt som Facebook-opslag. 41 digte, tre sange, tegninger og malerier blev til bogen *Borris Poeterne* (2020), der – som redaktøren og udgiveren Lars Rahbæk formulerer det – udtrykker "usikkerhed og utryghed, men der er også tro, håb og kærlighed – og ikke mindst en lyst til at byde coronavirusset trods" (Ibsen 2020). Også i forskellige undervisningsinitiativer har coronakrisen givet anledning til amatørdigtning. Bjergmarksskolen i Holbæk har brugt poesien til at lade 6. klasser bearbejde krisen (Bjergmarksskolen 2020), i *Mit Nørrebro* (mitnorrebro.dk 2020) har en 8. klasse skrevet coronadigte, og *Dansk noter* har publiceret en inspirationsartikel om såvel læsning som produktion af coronadigtning i gymnasieregi (Lund & Lund 2021).[6]

En del af de digte, der er blevet udgivet af amatører, kan sammenlignes med de beredskabsdigte, man har set i andre nationale krisetider (jf. Jensen 1992). Direktør for Sundhedsstyrelsen Søren Brostrøm fik tilmed sin egen fanhjemmeside på Facebook, og her kunne man finde beredskabsdigte som dette:

> Brostrøm siger vi ska' holde ud nu,
> Holde os på måtten og stå fast.
> Husk at stå 2 meter fra hinanden!
> Det er nu vi må stå last og brast.
> Om en tid, som Brostrøm sag'
> Vi krammer igen – men indtil da:
> HOLD AFSTAND!
> (Søren Brostrøm – fanside 2020)

Et andet eksempel på beredskabsdigtning kan man se i *Ugeavisen Sønderborg*, hvori man den 12. april 2020 optrykte et digt skrevet af 1.g-elever på det lokale Business College Syd. Det optrådte i avisen under titlen "Corona kræver liv – for fanden":

> Corona gør folk ondt
> og det skal vendes rundt
> Hold afstand, vask og sprit hænder
> så håber vi snart det ender
> Mette træffer nogle hårde valg
> for det danske helbred er ikke til salg

Bed en bøn til Gud
om at lade os alle holde ud
Den lyse tid kommer igen
så frygt ej min ven
Pas på jer selv og på hinanden
Corona kræver liv – for fanden
(*Ugeavisen* 2020).

Således blev der opfordret til sammenhold og udholdenhed, og digtene virkede intentionelt som middel til at holde humøret og 'kampgejsten' oppe. Det var, som det ses af de to eksempler, amatørerne, der stod for beredskabsdigtene, mens de professionelle digtere afholdt sig fra alt for bastante udtryk.

Overordnet demonstrerer coronadigtningen, at et væld af forskellige aktører har grebet til litteraturen for at bearbejde og agere i den komplet nye situation, de har befundet sig i. Her har poesien spillet en væsentlig rolle pga. sin hurtige form, der både kan blæse til beredskab, men også hurtigt kan nedfælde de følelser, der har sit udspring i krisen.

Pandemiens følelser

Det er også i forbindelse med befolkningens følelser, at coronadigtningen viser sin særlige *brugbarhed*, fordi den kan give en forståelse af, hvordan pandemien påvirker os som mennesker og som samfund, og hjælpe os til at bearbejde den nye situation.[7] Coronadigtene optegner de ofte skjulte følelsesmæssige aspekter ved pandemien, som sjældent italesættes, da de kan være ubehagelige eller tabuiserede. Digterne er selvfølgelig ikke de eneste, der har prøvet at spore sig ind på vores indre følelsesliv i denne periode. Enorme datasæt er blevet indsamlet af arbejdspladser, velfærdsstaten og forskellige konsulentfirmaer i et forsøg på at kvantificere danskernes følelsesmæssige reaktion på pandemien. Fra at have opfattet nedlukningen som en slags ferie eller 'mulighed for at bruge mere tid med familien', har de fleste danskere oplevet en stigende coronatræthed og nye niveauer af ensomhed, isolation og angst.

I starten af den første nedlukning i 2020 forudsagde den franske forfatter Michel Houellebecq, at pandemien ville resultere i at: "Verden vil blive præcis som før – bare en lille smule værre" (Houellebecq 2020). Som vi allerede har set, blev forfattere i starten af coronakrisen ofte benyttet af medier og dagblade til at agere talerør for befolkningens generelle følelsesmæssige tilstand. Men Houellebecqs idiosynkratiske udfald fortæller

også en historie om, at stemningen under pandemien i høj grad har handlet om følelser, der ikke nødvendigvis har noget med krisen eller smittetallene at gøre. Alle, der kender Houellebecq, ved, at udtalelsen om at 'alt bliver som før, bare værre' er en projektion snarere end en seriøs forudsigelse. Houellebecq projicerer sit generelle verdenssyn ind i pandemien. På denne måde bliver pandemien også en slags fremkaldervæske for samfundets allerede eksisterende følelser – i den franske melankolikers tilfælde den karakteristiske desillusion og blaserthed.

Men følelser har også stor indflydelse på politik og det politiske mulighedsrum, der eksisterer omkring en krise som covid-19. Følelser styrer ikke politisk ageren og holdninger 1:1. Det er fx ikke sådan, at man kan forudsige politiske handlemønstre ud fra de følelser, der præger politiske aktører. Negative følelser som vrede leder ikke automatisk til antisociale eller samfundsfjendtlige handlinger, selvom vrede godt nok synes at være i høj kurs hos mange af de regeringskritiske borgere, som demonstrerer med fyrværkeri og dukkeafbrændinger. På den anden side skal man også være varsom med at sige, at positive følelser som håb har en specifik politik, selvom mange liberale politikere ofte hævder, at håb (næsten af sig selv) kan ændre verden til det bedre.

Snarere end at give ideologisk indhold giver følelserne politisk energi og intensitet, rytme eller en særlig kausalitet. Specifikke følelser forsyner politik med et specifikt udfoldelsesrum og forløb. Følelser, som deles med andre, er samtidig med til at binde forskellige aktører til hinanden, i hvad man inden for affektteori kalder affektive fællesskaber; altså fællesskaber der er knyttet af delte følelser snarere end holdninger og interesser.[8] Under nedlukningen har vi set en række nye affektive fællesskaber blive formet, som fx Men in Black-demonstranterne, der (ifølge dem selv) har mødtes om en fælles følelse af frustration på tværs af traditionelle politiske skel. Samtidig har en kollektiv sorg forenet ellers adskilte grupper på tværs af samfundet (jf. Berinato 2020). På lignende vis kan man forstå statsministerens appel om "samfundssind" som et forsøg på at etablere et specifikt nationalt følelsesfællesskab, der måske ikke er forenet om en politisk dagsorden, men en fælles omsorg og social forpligtelse.[9]

En særlig dansk kollektiv fortælling, der spiller på følelserne, har således været, at velfærdsstaten og dens institutioner har set sig i stand til at bekæmpe fjenden (virus), og at vi nu, hvor vi forhåbentlig kommer ud på den anden side, blot skal fortsætte, hvor vi slap.[10] På den modsatte fløj har institutionskritikere og coronabenægtere peget på, at folketinget – og i særdeleshed regeringen – har set covid-19-epidemien som en kærkommen mulighed for at indskrænke borgernes personlige frihed. De "er vrede", og de "er trætte", og de "er ved at blive sindssyge". "Hvor er

den virus?" – som de har råbt gennem gaderne i København. Også den italienske filosof Giorgio Agamben har hævdet, at det, han opfatter som den statsproducerede frygttilstand omkring corona, har gjort os nemmere at regere.[11] Det bemærkelsesværdige er her, at den danske højrefløj taler samme følelsesmæssige sprog som den venstreorienterede filosof. Eller sagt på en anden måde: Reaktionerne på coronarestriktionerne synliggør nye bevægelser på det politiske og ideologiske spektrum.

Corona som mulighed?

Disse politiske forskydninger kommer måske tydeligst til syne i det nok mest profilerede eksempel på coronadigtningen: Caspar Erics *Jeg vil ikke tilbage. Digte fra dage med Covid-19* (2020). Digtene er et resultat af en proces, hvor Eric fra den 11. marts 2020 (datoen for den første nedlukning) og de næste 80 dage skrev et digt om dagen. Teksterne blev først offentliggjort på Tumblr-bloggen *Dagbog fra dage med Covid-19*, men blev udgivet i bogform i november 2020.

"Jeg har aldrig været fan af kongehuset", konstaterer Caspar Eric på "Dag 7", men noterer sig, at flere af hans venner er begyndt at udvikle fædrelandskærlighed, og må så selv vedgå en lignende lidelse: "Og okay, jeg mærkede/ også selv en tåre/ dér under talen" (Eric 2020a, 21). Selvom den royale rørelse straks punkteres med en kritik af dronningens retorik, står den alligevel til troende som tegn på en gennemgående poetisk attitude i forhold til samfundets institutioner. Pandemien synes at fremkalde bekræftelse og tilslutning, snarere end kritik.

Digtsamlingen indledes med lignende følelser og fugtige øjne på "Dag 1" udløst af nedlukningspressemødet i marts 2020. Jegets telefonskærm dugger af opvaskevand, og så er den gal med øjnene også: "og så blev jeg pludselig/ ægte rørt/ over små bitte ord/ som samfundssind og fælles ansvar" (ibid., 7). På dag 65 under første nedlukning er det ikke dronningen, der kalder bevægelsen frem, men igen den statsminister, der må antages at have ytret indledningens ord om samfundssind og fælles ansvar. Efter poetisk at have transskriberet en hel partilederrunde noterer digteren både sin nye attitude og en trang til at være i opposition: "Hun virker til/ at have håndhævet det perfekt/ så nu mærker man et begær/ efter ridser i lakken" (ibid., 153). *Hvem* der mærker dette begær, står ikke klart. Man kan vel tænke sig, at digteren selv har haft det begær og nu mærker det hos de politikere, der netop ikke støtter Mette Frederiksen og derfor føler sig kaldet til at være i opposition, også selvom hun har gjort det godt. Det giver digteren anledning til en uvant fornemmelse: "Forleden dag/ holdt

jeg for første gang/ i mit unge liv/ oprigtigt med politiet", lyder det et andet sted (ibid., 139).

Det kræver importen af drabet på George Floyd og enden på den første nedlukning at få den vante attitude tilbage: "Så må det igen/ være tid til at smide/ afmægtige molotovs/ ind i sprogets sonetter" (ibid., 184). Men spørgsmålet er, om undtagelsestilstanden definitivt er forbi, og en digter derfor kan vende tilbage til et velkendt kritisk perspektiv og en velkendt rolle i offentligheden. Digteren synes selv at antyde, at den første nedlukning måske varsler en fremtid præget af "radikalere mønstre/ nye rytmer at feste i/ nede i bunkerne/ langt fra hinanden" (ibid., 186). Hvis det bliver tilfældet, kan det også tænkes, at digteren må tage varigt ophold i den tillid til institutionerne, som covid-19's første bølge gav anledning til.

Noget tyder i hvert fald på, at de politiske refleksioner, man finder i coronadigtningen, har med en ændring af det politiske landskab at gøre: Højrefløjen iværksætter anarkistisk traktorravage foran Christiansborg og insisterer på at bruge grimme ord. Omvendt kan en antagelig oppositionelt sindet digter få tårer i øjnene over Margrethe og ord som samfundssind, mens han tiljubler "superstarchefen/ for Sundhedsstyrelsen./ Jeg elsker ham også" (ibid., 14). Det er selvironisk, og verbets nutid henviser deiktisk til digtsamlingens forankring i en bestemt periode (i begyndelsen af pandemien inden Brostrøms reelle rolle i coronastrategien kom frem). Men alligevel: Tilslutningen til de politiske og videnskabelige institutioner står til troende og står i et anspændt forhold til en traditionelt kritisk attitude, hvor begge dele sås som udtryk for magtens makinationer. Noget tyder på, at klimakrise og coronapandemi bytter om på, hvem der nærer tillid til institutionerne, og hvem der ikke bare betvivler dem, men aktivt prøver at miskreditere forskning og omstyrte politiske strukturer under påberåbelse af det folk, der tidligere var venstrefløjens ejendom.[12]

Coronadigtningen er netop ikke særligt optaget af biopolitikken eller den sociale kontrol, som coronarestriktionerne unægteligt har medført, og som den litterære venstrefløj ellers ofte har harceleret imod (se fx Zeh 2011). Hos Eric møder vi fx kun en vag modstand mod regeringer, der: "misbruger virussen/ til at indskrænke/ demokratiske rettigheder" (særligt andre steder end i Danmark), men han skriver samtidig: "Forstå mig ret/ jeg hepper på lockdown" (Eric 2020a, 118). Når Eric 'hepper på lockdown', kan det læses helt konkret, men det kan også læses som en mere gennemgribende længsel efter myndig handling og derved love og restriktioner fra statens side. Den litterære venstrefløjs krav om 'indgriben' knytter sig (i øjeblikket) særligt til klimapolitik, men kan også i en psykoanalytisk optik forstås som en generel længsel efter flere markante faderfigurer.[13] Staten skal ikke lade ungdommen være, men skal tilbyde krav, regler, grænser og

restriktioner. Fjenden er hos Eric ikke magthaverne eller det biopolitiske regime, som vi ser det hos fx Men In Black, Agamben og en af Agambens danske læsere, Madame Nielsen, hvis "grundlovstale" i *Politiken*s ugentlige digtkommentar "Breaking poesi" – måske parodisk, måske ikke, måske lidt af hvert men i al fald stærkt provokerende – benægtede virussens eksistens og forlangte "DØD OVER MAGTHAVERNE!" (Nielsen 2021). Det er hos Eric med mange flere tværtimod det frie marked og den kapitalistiske udnyttelse af jorden, som har muliggjort pandemien.

Af samme grund er coronavirus også blevet fremstillet som en slags karma i mange af coronadigtene.[14] En straf over menneskehedens grådighed og glubskhed.[15] Det at læse sygdom og virus som tegn eller som metaforer er gennemgående i coronalitteraturen, og Bodil Skovgaard Nielsen peger i *Information* (den 13. marts 2020) på, at det at "forstå og fortolke sygdomme gennem metaforer" ikke er et nyt fænomen (Nielsen 2020).[16] Hos Eric symboliserer virus også noget radikalt andet. Nok optræder virus stadig som en symptomatisk størrelse eller som en metafor, men mere som et velkomment sandhedsfilter eller en nødvendig undtagelsestilstand, der gør vores rådne samfund synligt, og som derfor kan lede til en ny og bedre verdensorden. Virus skaber et mulighedsrum, der føles som en chance til, eller som en genfødsel: "Det føles som om/ hele vores system/ nu er i en slags second wave-barndom/ proppet med ting/ vi skal lære på ny" (Eric 2020a, 100). Eric placerer på mange måder fænomenet corona i en logik, der allerede var nærværende for ham før corona. Corona forstås som "konsekvenserne af/ det moderne slaveri", et resultat af at man "har underspillet/ de økologiske kriser" (ibid., 22). Derfor er det heller ikke corona, der er krisen, men det samfund den opstår i. Corona tilbyder med sit røntgenblik håb om radikale og globale forandringer, og 'krisen siver ind' i alle samtaler – ikke kun som stress og angst, men også som muligheder.

Godt et halvt år efter de første digte, fra begyndelsen af den anden danske nedlukning i december 2020, genoptog Eric projektet på bloggen *Digte fra dage med Covid-19 del 2*. Denne gang blev det til 40 digte på 40 dage. Kollektivt kan de to samlinger således ses som et samlet kartotek over følelserne under coronanedlukningerne: fra den tidligste følelse af et nyt politisk mulighedsrum til den anden lockdowns normalisering af undtagelsestilstanden. Allerede i første digt i projektets anden del skifter digtene tone fra det håbefulde register, der prægede del 1:

> det uhyggeligste ved
> den nye nedlukning
> er at den ikke rigtig
> føles som en nedlukning

undtagelsestilstanden
er næsten blevet normal
(Eric 2021).

I modsætning til første nedlukning, som vi har beskrevet som en mulighed netop i kraft af sin status som undtagelse, føles den anden nedlukning som en lukket hverdag. En anderledes nedtrykt eller til tider næsten depressiv stemning slås altså an fra starten af anden del, som jeget ikke oplevede i første del. Der er et begyndende mismod på færde i Erics anden del, der bl.a. resulterer i søvnløse nætter og noget, der minder om angsttanker på dag 30: "men lige nu/ er det bare ekstra ufedt/ når jeg ikke kan sove/ svedige håndflader/ tusinde tanker/ hver dag i mørket/ om hvordan det skal gå/ og hvor pengene skal komme fra" (ibid.). Det er et udmattet jeg, der taler her, et godt og grundigt coronatræt menneske med flossede nerver. Hvor jeget i *Jeg vil ikke tilbage*, som vi har set, fremlagde et projekt om at ville vende krisen til noget positivt, om "ikke at ville tilbage", er de følelsesmæssige stimuli, jeget udsættes for i anden del, med til at føre til desillusion og opgivelse.

Det ender naturligt nok i en afbrydelse af Erics eget poetologiske projekt om at ville se muligheder i det nye liv, som krisen har bragt. Del 2 stopper da også – som nævnt – efter blot 40 dage, da jeget ikke længere har mentalt overskud til at fortsætte projektet: "Jeg ved der er meget/ der kan siges og siges/ men jeg har også brug/ for en pause fra talen" (ibid.). Erics poetiske projekt brager her sammen med en oplevet følelsesmæssig virkelighed. Desillusion, ensomhed og et begyndende mismod er langt fra de ideelle følelsesmæssige rammer for etableringen af en ny mere solidarisk livsform, hvilket resulterer i, at projektet opløser sig selv. Der er en stor melankoli til stede i Erics *Digte fra dage med Covid-19 del 2*, som man ikke kan undgå at forstå som symptom på den generelle folkestemning under anden nedlukningsperiode fra december 2020 til april 2021.

Nye vi'er

Som vores læsning af Eric også har peget på, er der en stærk længsel efter et nyt vi på færde i meget af coronadigtningen. I mange af de digte, der blev offentliggjort under og lige efter den første coronabølge, er det netop iøjnefaldende, hvordan digtere i alle aldre og med forskellig grad af professionel baggrund giver sig i kast med tekster, hvor et vi er en central figur. Dansk litteratur har ikke set en så vi-stærk digtning, siden Michael Strunge i begyndelsen af 1980'erne foldede drømmens faner ud og gav et genera-

tions-vi magt og mæle. I den nye coronadigtning er det imidlertid ganske andre vi' er, der er på spil.

Man kan pejle sig ind på et alment menneskeligt vi, et vi, der henviser til velfærdsstaten, et lokalt vi, der udtrykker et lokalsamfunds sammenhold, og et familiært vi, der refererer til digterens familie. De digtere, der er ude med deres første udgivelser, og som har andre professioner ved siden af, skriver især vidnesbyrd og terapeutiske tekster, der har afsæt i deres personlige verden, og her finder vi især det familiære eller lokale vi.

Den humane vi-figur er bærende i de fleste af de professionelle tekster. Klaus Høeck og Morten Søndergaard tager direkte afsæt i ordforbindelsen mellem 'virus' og 'vi'. Klaus Høeck, der skrev det første *Politiken*-coronadigt, benytter med et trick, der er kendt i hans digtning, orddelingerne til at få vi'et frem:

> på en eller an
> den mærkværdig måde ved
> jeg noget om vi
>
> rus (vira) fordi
> min tidlige digtning er
> gennemsyret af
>
> computervirus
> (Høeck 2020)

At digterne mente at vide noget om et vi, blev tydeligt i en række af de øvrige digte. "Vi vil aldrig glemme det vi står i nu", lød det i Morten Søndergaards digt "VI RUS", der blev bragt i *Information* den 13. marts 2020. Søndergaards digt med den karakteristiske 'VI'-titel indledes med et lyrisk jeg, men figuren afløses af et humant vi, et menneskeheds-vi, der deler de nye vilkår. Digtet slutter i det alment humane med billedet af mennesker, der deler isolationen:

> Rundt om i husene
> ligger menneskene
> og stirrer ud i luften
> som de
>
> ikke tør ånde.
> (Søndergaard 2020).

I Thomas Bobergs lange coronadigt "Corona" – bragt i *Information* den 24. april 2020 – møder vi også det alment menneskelige vi, men digtet munder ud i en du-henvendelse, der både adresserer digteren selv og læseren, der opfordres til at "lægge dit liv om" (Boberg 2020). Den personligt adresserede opfordring fremsættes på baggrund af de forhold, digtet beskriver, hvor civilisationen gisper, kisterne er ved at slippe op, og mennesker forfølger hinanden og overlader hinanden til en ensom død, mens de leder efter en skyldig i den katastrofe, der er i gang ("Hvem er den onde?", som der spørges et sted i digtet (ibid.)). Hvad der står tilbage, er 'hin enkeltes' ansvarlige handling.

Naja Marie Aidts digt "Spring Report from Denmark" er et bidrag til en engelsksproget covid-antologi, *Tools for Extinction* (2020), en samling af 18 coronatekster skrevet af forfattere rundt om i verden. Her forestiller et lyrisk jeg sig, hvordan hendes venner og familie rundt om i verden oplever tilværelsen, frygter for deres liv og ser scener fra sygdommens fremmarch. På den måde fremstilles en art humant og humanistisk vi, der savner 'hinanden', savner fællesskab og nærvær. Digtets jeg er grebet af frygt, men ikke for sit eget liv i København, hvor alle har de samme velfærdsrettigheder og den samme adgang til hjælp og medicin. Digtet munder ud i billedet af de globale forskelle mellem mennesker: "the inequality as visible as the tiny/ virus is invisible" (Aidt 2020, 13). Sygdommen afslører den herskende ulighed og kalder på en human, global reaktion.

Som allerede nævnt har mange ikke-professionelle forfattere med forskellig baggrund bidraget til coronadigtningen med selvudgivelser, avisdigte og terapeutiske skriveprojekter. Lærer Martin Søgaard fortæller i et interview, at han har brugt arbejdet med sin lyriske debutbog, *Coronakrisen – digte fra en kaotisk tid* (2020), som en slags terapi og håber, at digtene "kan have samme effekt for bogens læsere, der måske ligesom ham har oplevet for eksempel ensomhed og frygt, siden coronavirus kom til Danmark" (Sativa 2020).

Jytte Lund Larsen, der fortæller, at hun er journalist, forfatter, skrivecoach og foredragsholder, har udgivet sine personlige vidnesbyrd om coronakrisen, *Vidnesbyrd om livet med Corona* (2020), hvor hun opfordrer mennesker til at stå sammen både som et nationalt og globalt vi. Skuespiller og journalist, Pelle Hvenegaard, er også en af de mange, der har grebet til digte med sin *100 dage 100 digte – hverdagstanker fra en coronatid* (2020), der følger epidemien igennem 100 dage. Digtene er centreret om det lyriske jegs liv og familiehverdag i Danmark fra den 1. marts 2020 og 100 dage frem. Jeget tænker på mennesker og forhold rundt om i verden, men skildrer især det isolerede hverdagsliv og hvordan krisen får velfærdsinstitutioner til at tage sig uhyggelige ud:

Sikken et brev
regler og retningslinjer
som skal følges
og overholdes
som var det en militær operation vi stod overfor
eller en tur til Nordkorea
eller et besøg på en dansk grisefarm
med frygt for fremmede bakterier i svinestien
men det er børnehaven der åbner igen […]
(Hvenegaard 2020, 54).

Digtene er knækket dagbogsprosa, og de munder ud i en understregning af, at krisen har "savet den gren over/ vi alle sidder på" (ibid., 99). Det almene humane vi er altså også til stede i disse tekster, men oftest er det familiens vi, der optræder.

Et eksempel på et andet nært, mere lokalt vi optræder i det allerede nævnte skriveprojekt, der tog form i Borris, hvor en stor del af byens borgere gik sammen om at skrive digte og sange under nedlukningen. Overskuddet fra salget af den private udgivelse, *Borris Poeterne*, der symbolsk nok blev udgivet på den nationale festdag, Grundlovsdag 2020, gik til Borris Skole og Ældrecenter. Projektet kan med andre ord siges at være en praktisering af et vi, et lokalt vi, der arbejder sammen under krisen; et vi der også fremstilles i sygeplejerske Lone Fjeldsteds digt.

Fra nattevagten på intensiv går slagets gang.
Vi kæmper for patienterne dagen lang.

Sammen står vi fast og holder ved,
de små detaljer, som forhåbentlig, gør ingen ked.

Når vagten er slut, kører bilen hjem,
til den lille by som ingen kan glem'.

Borris er stedet som giver os energi,
tak til jer alle, som har noget godt at si'.
(citeret efter; tvmidtvest.dk 2020)

Selve stedet, dets historie og borgernes sammenhold, der demonstreres med udgivelsen, danner den trygge vi-ramme i en truende verden og forsikrer

om overlevelse. *Borris Poeterne* blev sat til salg i lokale butikker, der hurtigt kunne melde udsolgt.

Poetisk omsorg(skrise)

Coronadigtningens optagethed af forskellige kollektive vi'er peger i retning af en anden gennemgående tendens: at teksterne ofte anlægger en bekymret attitude rettet mod andre mennesker og er optagede af, hvordan krisens forhold og byrder kan håndteres hensigtsmæssigt og ansvarsfuldt ikke bare individuelt, men også kollektivt og socialt. Den aktuelle coronadigtning behandler altså i høj grad spørgsmålet om *omsorg*. Det er fx tilfældet i Pia Tafdrups digt "Flagermuseffekten" fra april 2020, der bl.a. kredser om det lyriske jegs aldrende mor, som er bosat på plejehjem, og som jeget – grundet de daværende skærpede besøgsrestriktioner – derfor er isoleret fra:

> Vi efterlader gamle og syge på plejehjem og hospitaler,
> isoleret i egne rum
> og uden besøg
> som statsborgere i ingenmandsland
> (Tafdrup 2020).

Det indledende billede af isolerede plejehjemsbeboere *kunne* pege i retning af en kritik af for vidtrækkende og indgribende politiske tiltag. Grundtonen er da også mørk og sorgfuld, men digtets ærinde er som sådan ikke kritisk, uanset om jegets tanker falder på de ældre fanget i ingenmandsland eller – i de efterfølgende linjer – den "accelererende vold" (ibid.) i pressede hjem og det generelt voksende savn efter de nærmeste. Disse ting fremstilles som ganske vist uønskede, men også 'naturlige', uundgåelige konsekvenser af pandemiens undtagelsestilstand og kobles *ikke* til en diskussion af den politiske håndtering og udformning af den nedlukning, der skrives i lyset af. Tværtom beskrives der – jf. coronadigtningens generelt affirmative attitude i forhold til den politiske håndtering af krisen – et samfund, der gør det bedste, det kan i den ulykkelige situation; som tager hånd om karantæne-ramte "efter bedste evne" og "åbner flere pladser på krisecentre" (ibid.). Det er også horisonten i Tafdrups videre beskrivelse af moderens situation:

> Mit overlevelsesgen modstår ikke en mail fra en plejer
> med et fotografi af min 91-årige mors
> håndskrevne brev til mig og mine søskende,
> hun har ikke skrevet i årevis, hun savner

i sin ensomhed os alle tre,
glæder sig til, vi skal ses igen, skriver
trøstende,
at der bliver passet godt på hende,

af de to fotos af hende
ser jeg, det er sandt,
hvad hun skriver, men græder ramt
for første gang
siden Covid-19 dukkede op
(ibid.).

Linjerne her kredser fortsat om sorgen over adskillelsen fra moderen, men digtet tegner også et portræt af en velfungerende, kapabel og omsorgsfuld velfærdsstat og omsorgssektor; udtrykker en tillid til den offentlige varetagelse af de af samfundets medlemmer, der har behov for støtte og hjælp, jf. det man kunne kalde den professionaliserede betydning af termen omsorg (fx Wærness 1984).

Når billeder af udsultet ældrepleje, kollapsende sundhedssystemer osv. optræder i den danske coronadigtning, er det da også i form af mareridtsagtige glimt fra coronavirkeligheder, der er markant anderledes end den danske. Et eksempel finder man i Bobergs digt:

Der er ingen senge tilbage i Venezuela.
Der er kun tre respiratorer i Den Centralafrikanske Republik.
Plejehjemmet er lige gået bort.
Og mennesket på korset bevæger sig ikke.
Og her hos os hvor kurven flader ud
og hjulene skal i gang igen
så væksten stiger
er grænserne lukkede
derfor skal vi hæve penge og købe hos hinanden.
(Boberg 2020).

Her udtrykkes et på samme tid bidsk og skyldfuldt blik på den privilegerede hjemlige undtagelsestilstand, der i digtet hjemsøges af bevidstheden om den radikale globale ulighed, som pandemien tydeliggør.

En anden toning af denne modstillingsfigur finder man i Tafdrups digt, hvor situationen "i mange andre lande", hvor "patienterne [må] dø alene" (ibid.), fremstår som en art advarsel om, hvor galt det kan gå; et modbillede, der også tjener som en slags opfordring til at tage sorgen og afsavnet

på sig, acceptere alt det, der i digtets nu er "revet nådesløst itu" (Tafdrup 2020). Netop fordi der trods alt ikke er tale om de katastrofer, som lader sig ane i den globale horisont.

Med det sagt, så tegner den danske coronadigtning stadigvæk konturerne af det, man kunne kalde en omsorgskrise forårsaget af pandemien. Den handler bare ikke om den samfundsmæssige institutionaliserede omsorg, men er i højere grad centreret om to væsensforskellige fokusser. Det ene udgøres af pandemiens globale og politiske pol, der knytter sig til fremvæksten af det, vi har beskrevet som et humant vi (særligt i de professionelles digte), og som kommer til udtryk i den forhøjede bevidsthed om de katastrofer, der finder sted uden for de lukkede grænser. På den måde flugter coronadigtningen i høj grad med den krisebevidsthed, der generelt karakteriserer den danske samtidslitteratur. Den kommer bl.a. til udtryk i tematiseringen af det, man kan kalde menneskets radikale forbundethed, de måder hvorpå den individuelle eksistens er vævet ind i økologiske, økonomiske og politiske kredsløb, der imidlertid ofte fordeler goder, muligheder og privilegier radikalt og brutalt ulige (dvs. ikke-omsorgsfuldt), jf. fx Aidts allerede nævnte insisteren på et globalt modsvar.

Mere markant i digtene er dog det, man kan kalde den *nære* omsorgskrise, coronadigtningens fremstilling af pandemien som noget, der griber ind i og radikalt omformer spillereglerne for, hvordan vi agerer omsorgsfuldt i hverdagsnær praksis. Det implicerer en forståelse af ordet, der rækker ud over begrebets professionaliserede konnotationer. Her taler vi således snarere om omsorg i den forstand, som eksempelvis den amerikanske kulturteoretiker Nancy Fraser gør det: som dækkende over alt det, Fraser kalder den *sociale reproduktion*, der inkluderer alt fra "raising children and caring for friends and family to maintaining the social bonds that bring communities together" (Chang 2020; jf. Fraser 2016).

For jeget i Tafdrups digt kondenseres det i spørgsmålet om, hvordan man agerer omsorgsfuldt over for den moder, man ikke kan være sammen med. Et lignende eksempel finder man i Caspar Erics digt fra nedlukningens sjette dag:

> På vej op igen
> Fra vaskekælderen
> Mødte jeg én
> Af de gamle på trappen
> Hun hostede voldsomt
> […]
> Og tidligere ville jeg have spurgt
> Om alt var okay,

Om jeg lige skulle tage
Hendes vaskeposer
Men nu tænkte jeg kun
På at undgå kontakt
At jeg fandme ikke
Skulle hostes på.
Det værste ved virussen
Er at vi ikke kan se
Alle de spor
Vi trækker efter os
(Eric 2020a, 19-20).

Muligheden af den normale omsorgsfulde ageren – den hjælpende hånd – annulleres her for jeget. Den mest åbenlyse årsag, er, groft sagt, selv-omsorg; at jeget ikke 'skal hostes på'. En anden dimension kommer til syne i det afsluttende billede af virussens usynlige spor, der netop også optegner en modsatrettet vektor, potentielt fra jeget til den ældre, risiko-gruppetilhørende nabo.

Her gentages den allerede nævnte tematisering af forbundethed, om end forbindelsen her – i modsætning til det vidtrækkende humane vi – skaleres ned til de umiddelbare mellemmenneskelige interaktioner. Centralt er igen ansvarsfølelsen for andres ve og vel, som dog kompliceres af en anderledes ubehagelig afhængighed, hvor frygten for at blive smittet eller selv at være smittebærer vanskeliggør den umiddelbare omsorgspraksis. Med andre ord knytter coronapoesiens nære omsorgskrise sig til en erfaring af pandemiens obstruktion af de forbindelser, der ofte associeres med omsorg. Det formuleres meget direkte af amatørdigteren Maja (efternavnet er ikke angivet) i et digt publiceret på hjemmesiden *Livet på granhøjen*: "Jeg savner at få omsorg og kram af mine venner og jeg glæder mig til at se alle dem jeg kender" (*Livet på Granhøjen* 2020). I Tafdrups digt formidles en lignende længsel:

Jeg tænker på Carl Frederik Hills billede, "Familie",
moren lægger sin raske hånd
på det syge barn, familien
bindes sammen i en kæde af berøringer,
af hænder, der bærer, støtter, trøster og velsigner.
(Tafdrup 2020).

Tafdrups jeg har netop ikke muligheden for at yde denne form for omsorg for sin mor, ligesom Erics jeg i trappescenen citeret ovenfor oplever, at han

ikke kan agere som 'tidligere'. I begge tilfælde genererer det en højnet opmærksomhed over for omsorgens funktion og former, at den ængstelighed, usikkerhed og afmagt, som krisen afstedkommer, nærer og intensiverer *følelsen* af omsorg for andre, samtidig med at pandemien som beskrevet vanskeliggør muligheden for *aktivt* at *drage* omsorg på vanlig vis.

I forhold til denne problemstilling kan man sige, at coronadigtningen ofte får en slags *erstatnings*-funktion. Den bliver så at sige en måde at yde omsorg (og opfordre til omsorgsfuldhed) på under krisens forandrede spilleregler. Det er fx tilfældet i det humane vi's erklæringer om solidaritet med den globale pandemis allermest udsatte ofre. Det er også tilfældet, når Eric – parallelt med eksempelvis den første nedluknings aftenlige klappeseancer til ære for landets sundhedspersonale – hylder brancher og arbejdsliv, der ellers normalt ikke just fejres eller nyder stor prestige, som eksempler på 'hverdagens helte':

> og okay, nogen
> skal jo *være dem*.
> Men mit hjerte til lærerne
> mit hjerte til sygeplejerskerne
> mit hjerte til alle
> i omsorgssektoren,
> til alle de unge
> bag kassebåndene
> der tvinges ned
> i helteuniformer
> uden egentlig
> at have et valg
> (Eric 2020a, 66).

Endelig – og ofte – tager den poetiske omsorg også form af bekymrede beskrivelser af og henvendelser til dem, som digtenes jeg'er i tekstens nu er adskilt fra. Det er, som beskrevet, tilfældet i Tafdrups digt, hvor jeget da også mod slutningen vender sig mod netop digtet og ordene som et medie for det vi og den (mulighed for) omsorg, der savnes:

> Ordene mellem os er tråde af lys,
> vi savner at tænke sammen,
> være vi,
> ikke kun jeg og jeg og atter jeg
> (Tafdrup 2020).

Her befinder vi os ved den nære omsorgskrise, der, som beskrevet, i høj grad præger digtene. Men samtidig er det denne kriseerfaring, der skærper digtenes blik for omsorgens betydning og giver anledning til deres egen omsorgsfuldhed. Derfor finder man i digtene en spænding mellem en tilbagerettet længsel mod at kunne genoptage de almindelige nære omsorgspraksisser og -forbindelser og en fremadrettet, håbefuld anelse om nye og mere omsorgsfulde måder at leve på, at forbinde sig med hinanden på.

Disse formuleringer og den ovenstående analyse peger i retning af det argument, der efter pandemiens udbrud er blevet fremført af eksempelvis ovenfornævnte Nancy Fraser og det aktivistiske forskningsinitiativ The Care Collective. Nemlig, at pandemien har synliggjort – her møder vi igen ideen om krisen som fremkaldervæske – og intensiveret en allerede eksisterende omsorgskrise, der beskrives som et resultat af "the market-driven lack of care at every level of society" (Care Collective 2020, 7).[17] I Care-kollektivets *The Care Manifesto* (2020) præsenteres denne diagnose via en model af koncentriske cirkler, der bevæger sig – og insisterer på forbindelserne – mellem omsorgskrisens geopolitiske (ulighed) og økologiske (klimakrise) globale aspekter og dens interpersonelle manifestationer (ibid., 7-19). I disse analyser – der tager udgangspunkt i og retter sig mod nationale kontekster, der på mange måder er væsensforskellige fra den danske velfærdsstat – er den mest håndgribelige manifestation af omsorgskrisen de besparelser, som i de seneste årtier er blevet gennemført i eksempelvis den britiske og amerikanske omsorgs- og sundhedssektor; ydelser der, groft sagt, i et neoliberalt perspektiv er en offentlig udgift, der ikke bidrager til den økonomiske vækst (ibid., 1). Det, som coronapandemien – ifølge Fraser, Care-kollektivet og andre – på tragisk vis har blotlagt, er konsekvenserne af denne udvikling. Fx i måden hvorpå plejehjem verden over har vist sig at være *hotspots* for covid-19-smitte grundet mangel på beskyttelsesudstyr og underbemanding i en – i mange nationale kontekster – allerede presset og udsat sektor (jf. Bjørnholt 2020).

Den danske coronadigtning flugter med et – trods alt – opløftende aspekt af Fraser og Care-kollektivets analyser, i og med at pandemien i digtene synliggør og dermed højner bevidstheden om omsorgens essentielle sociale og samfundsmæssige funktion. Som Eric skriver i et tidligt digt: "Vi må vænne os til/ at hjælpe hinanden", hvilket efterfølges af "en let optimisme" foranlediget af en seddel ophængt i hans opgang, hvor "nogen" tilbyder deres hjælp til at "købe ind/ eller lufte en hund" (Eric 2020a, 15).

Det peger frem mod den fremadrettede, håbefulde impuls, der til trods for den grundlæggende kriseerfaring og -stemning på forskellig vis kommer til syne i mange tekster. Håbet om – når virussen ikke længere er en smittefare på de hænder, der skal hele, velsigne, trøste – en mere omsorgsfuld

verden på såvel det intimt nære og globalt fjerne niveau. Det er dog værd at bemærke, at det samfundsmæssige, realpolitiske felt, der befinder sig i midten af Care-kollektivets cirkelmodel, i den danske coronadigtning generelt går ram forbi. Med det mener vi, at det vi har beskrevet som velfærdsstatens institutionaliserede omsorg – som ellers ofte har stået for skud i en velfærdskritisk samtidslitteratur – stort set aldrig er genstanden for impulsen til at gentænke omsorgens former og status.

Et værk mellem menneske og natur

Bevæger man sig en tak længere ud i de koncentriske cirkler, fra de globale forskelle mellem befolkningsgrupper i forskellige dele af verden og videre til et blik på planetens samlede liv, vil man se, at coronadigtningen på dette plan i høj grad også er optaget af spørgsmålet om omsorg. Forholdet mellem det føromtalte humane vi – menneskeheden som en samlet størrelse – og naturen og kloden drøftes ihærdigt, forstået både som en omsorgskrise og som en vision om en ny måde at drage omsorg på. Covid-19's nedlukning af samfundet bliver en anledning til at reflektere over, hvori det menneskelige samfund består, og hvad der ligger udenfor. Relationen herimellem fremstilles i digtene som et gensidigt afhængighedsforhold, der er blevet blotlagt af pandemien – et forhold, som digtene vier en på én gang ængstelig og håbefuld opmærksomhed.

De digte, der blev bragt i aviserne under forårets nedlukning og strømmede gesvindt fra de små forlag, var lynhurtige til at registrere den nye, fremtrædende plads, naturen pludselig indtog, da de menneskelige aktiviteter blev sat i bero. Idet den første nedlukning af Danmark fandt sted i det tidlige forår, begyndte naturen helt naturligt at røre på sig i samme periode. Naja Marie Aidts coronadigt, "Spring Report from Denmark", begynder med, at marts bliver til april, og foråret for alvor indfinder sig. Derudfra opstår den kontrastfulde covid-19-erfaring, der strukturerer digtet, nemlig at naturen liver op, mens menneskene sygner hen: "A morning in March, an evening/ in April, the sharp light/ sweeps winter away and birds/ circle over the trees// homecoming, nest seeking" (Aidt 2020, 11) sat op imod de udsatte mennesker: "I fear for those who live packed in and poor/ I fear for those who receive no help// haunted, nest seeking" (ibid., 12). Naturen vender hjem, og mennesket hjemsøges i én og samme bevægelse. Med gentagelsen af "nest seeking" klippes der mellem fuglenes geskæftige redebyggeri og de udsatte medmenneskers desperate famlen efter omsorg og ledige sengepladser. Midt i det på én gang strålende og forfærdelige forår – "a spring […]/ bathed in beauty, bathed in sickness" (ibid., 11) –

står et jeg og frygter for det menneskeliges kollaps: ”for the breakdown of all humane systems” (ibid., 12).

Den norske forfatter Inger Wold Lunds coronaprosadigt, ”Last Night I Dreamt I Was Making a Convincing Argument For the World Being a Good Place”, ligeledes udgivet i *Tools for Extinction*, skitserer også et nyt, forrykket forhold mellem menneske og natur. Teksten indledes, i stil med Aidts, med en registrering af et påfaldende fravær af det vante travle byliv sat op imod fuglenes højlydte energiudfoldelse. Inde fra sin lejlighed noterer jeget: ”It is quiet. The kindergarten across from us […] is closed. The construction site that usually makes a low humming noise […] is also shut down for the time being. There are no planes flying over us. I can hear birds” (Wold Lund 2020, 77-78). Derinde i sin hule ligger jeget på sofaen og ser videoer om videnskabelige fænomener. Det hæfter sig især ved en voldsom vulkaneksplosion udløst ved at smide organisk materiale – svarende til en menneskekrop – ned i lava. Det, der skildres, er med andre ord de store naturkræfters fatale møde med det lille menneske. I videoen er det et eksperiment. Men det er også virkelighed, for uden for jegets skjul trænger naturens kræfter sig ligeledes ind på mennesket. Vilde dyr rundt om i verden indtager det rum, der før var kultur: ”Wild boars are roaming the streets of Italian cities./ In Thailand monkeys are gathering at monuments where tourists used to swarm” (ibid., 81). På sin egen indadvendte og stilfærdige måde formidler Wold Lund en rystende oplevelse af, at der er vendt op og ned på de sædvanlige forhold i naturen. Den opfører sig ikke, som den plejer, og dens opførsel virker ildevarslende. ”Recently, down by the water, a friend was holding his hands far apart. He was showing us the size of a fish that had started eating the birds when they dove down to catch their prey./ It’s never happened before. […] The fish are eating the birds” (ibid., 81). Det man troede var fredsommelige byttedyr, kan pludselig vise sig angrebslystne.

Det gælder også flagermusen, som er et stærkt motiv i coronalyrikken. Der er efterhånden bred enighed blandt forskere om, at flagermus vitterligt spiller en kæmpemæssig rolle i ikke bare udbruddet af covid-19, men også andre coronaviras overførsel til mennesker.[18] I de danske avisers corona-digte bragt i løbet af foråret 2020 optræder ordet *flagermus* 11 gange. Konkret var den det lille dyr, som et menneske angiveligt spiste et sted i Kina, og hvorigennem covid-19 spredte sig til hele den menneskelige befolkning. Den er byttedyret, der pludselig viser tænder.

Samtidig har flagermusen en lang tradition som symbol på gru og uhygge. I coronadigtene er flagermusen ikke den natur, man ser springe ud i fuldt flor og fylde op i de umiddelbare omgivelser, mens man selv holder lav profil. Flagermusen er et lillebitte og fjernt stykke natur. Mere end en

oplevelse af naturen inkarnerer den en bestemt forestilling om den: den obskøne bagside af den blomstrende, gavmilde natur; den hævngerrige natur, som vender tilbage med død og ødelæggelse over civilisationen. Dette billede går igen i mange coronadigte. I Thomas Bobergs digt, der tuner sig ind på et væld af krydsende stemmer og stemninger, dukker dette billede op som et billede, der har sat sig på den kollektive nethinde. "En kinesisk flagermus./ Det er biologisk krigsførelse" (Boberg 2020), lyder det, og videre: "Hvem er den onde? Det er naturens hævn" (ibid.). Mens naturens små soldater – flagermus og vira – fører krig mod mennesker og gør dem syge, kommer naturen sig: "Byen er nedlagt./ En tom skal./ Jorden heler" (ibid.). Morten Søndergaard giver stemme til samme tanke, også med flagermusen som symbol: "Nogen hoster efter at have spist en flagermus i Kina/ børserne krakker i Wall Street/ og naturen smiler" (Søndergaard 2020, 14). Digtene former ikke hver især en sammenhængende fortolkning af pandemien som udtryk for et trængt forhold mellem mennesket og naturen. Det er snarere en murrende fornemmelse, der pludselig melder sig og får ørenlyd i særskilte vers. Læser man coronadigtene sammen, træder denne mere eller mindre udtalte murren tydeligt frem som en grundtone slået an af den fælles bevidsthed.

Det er helt i denne tolknings ånd, når Caspar Erics bidrag til coronadigtningen som tidligere nævnt ikke placerer den egentlige krise i covid-19, men i det samfund, der har fostret den. Covid-19 bliver hos Eric en anledning til at se indad – og indse, "at vi ikke konstant/ kan snakke om vækst/ uden at de stille og daglige mutationer/ en dag vil skyde frem/ med uhørt kraft/ blandt blomsterne på markerne/ lægge verden brak" (Eric 2020b, 2). At tænke corona som karma – hvilket også er kongstanken i Tor Nørretranders' nyligt udgivne bog om coronakrisen, *Karma corona* (2021) – er at tænke natur og samfund som uafhjælpeligt forbundne, således at en menneskelig handling vil få konsekvenser for naturen, som igen vil virke tilbage på mennesket. Samtidig opretholdes med denne tænkning et afgørende skel mellem det menneskelige og det naturlige, idet al civilisationsdannelse defineres som en mere og mere gennemgribende tæmningsproces, mens den ægte natur er det utæmmede; vilde.

Christina Hagens senere bidrag til coronalitteraturen, "Ensom på Tinos",[19] er fyldigere end forårets digte, men stadig lige optaget af menneskets forhold til naturen – med covid-19 som konstant reference. Tekstserien beskriver én lang bevægelse fra civilisationen og tilbage til naturen, et aftæmningsprojekt, så at sige: Stedet er Grækenland, den vestlige civilisations vugge, og jeget starter i Athen, men søger snart længere og længere ud i mere øde egne, først en by på Kreta – der i antikken var kulturel højborg – så en afsidesliggende, lille ø og videre på vandreture

op i bjergene for til sidst at indrette sig i en forfalden hyrdebolig langt fra alfarvej. Denne nye tilværelse i pagt med naturen etableres imidlertid kun for at blive nådesløst forkastet i seriens allersidste passager, hvor naturen fuldstændigt invaderer teksten som en aggressiv virus – ordet *naturen* optræder 22 gange i de sidste linjer, som bl.a. lyder: "Du var en sten i lommen på naturen. Nu gav den dig en sygdom for at vise dig det" (Hagen, den 23. december 2020, 8). Som vanligt trækker Hagen stregerne voldsomt op.

Selvom forholdet mellem menneske og natur hos Hagen udlægges som en uafgørlig magtkamp, og det andre steder i den danske coronadigtning tænkes mindre dikotomisk, er der en bemærkelsesværdig fælles opmærksomhed over for dette forhold. På tværs af de ellers temmelig forskellige forfatterskabers bidrag til coronadigtningen sætter naturen sig igennem som et markant motiv. Og gennemgående i behandlingen af dette motiv er, at covid-19 læses som udtryk for, at naturen (evt. en trængt natur) trænger mennesket (evt. et lidt for anmassende menneske) op i en krog.

I de øjeblikke hvor det lyriske blik løftes fra de mellemmenneskelige relationer til relationen mellem menneske og natur, og det stærke vi i digtene bliver fællesskabskonstituerende på hele menneskehedens vegne og i forhold til naturen, fremstår den omsorgskrise, som coronadigtningen skildrer, ikke bare som en krise i sundhedsvæsnet, men også som et spørgsmål om beskyttelse af og fra naturen. Digtene fremsætter en direkte, konkret erfaring af, at naturfænomener meget effektivt kan sætte hele samfund i stå. Samtidig lufter mange af digtene den forestilling, at covid-19-udbruddet ikke er særlig naturligt, men snarere en logisk følge af en uholdbar menneskelig ageren i naturen. Når digtene på den måde destabiliserer det traditionelle skel mellem mennesket som aktivt subjekt og naturen som passivt objekt – idet en aktion det ene sted menes at udløse en re-aktion det andet – opløses også skellet mellem menneskelig omsorg og naturpleje.

Afrunding: coronadigtning som brugslyrik

Opsamlende kan man konstatere, at det er ambivalente sindsstemninger, der er på færde i digtene: Tiltagende coronatræthed, personlige afsavn og bekymringer for de nærmeste og på et større plan angsten for menneskehedens kollaps eksisterer side om side med en tro på og forhåbninger om, at covid-19 kan vise vejen til en mere opmærksom, omsorgsfuld og bæredygtig måde at være et vi på, sammen med andre mennesker og som menneske i verden. Velfærdsstaten fremstilles, på det nationale plan, af flere som et eksempel på, hvordan det kan gøres.

Generelt pendler coronalyrikken mellem forskellige niveauer i den menneskelige erfaringsverden: de helt nære, familiære relationer, de lokale forhold, det danske samfund, den internationale verden og det globale og humane perspektiv. I det nedbarberede hverdagsrum, som mange af coronadigtene skildrer, fremtræder de grundlæggende relationer mellem mennesker – det på én gang lokale og humane vi – spændt ud mellem frygt for hinanden som smittekilder og en tillid så umiddelbar, at det kan minde om K.E. Løgstrups begreb om spontane livsytringer. I en dansk sammenhæng opstår denne eksistentielt ladede tillid parallelt med en politisk motiveret tillid til det institutionaliserede og regulerede, nationale vi, velfærdsstaten. I mødet med covid-19 er digtene klar til at puste ny vind i de gamle velfærdsinstitutioners sejl og støtte op om en indgribende centralmagt. Det er ikke velfærdsstaten, de er bekymrede for. De bekymrer sig i stedet om de intime rum og de umiddelbare omgivelser, som pludselig er meget tømte, og de bekymrer sig om det overnationale niveau, hvor skævvredne forhold bliver synlige: den grelle ulighed mellem befolkningsgrupper i forskellige verdensdele og den skadelige fremfærd mod naturen.

Formelt set har covid-19 genaktualiseret to lyriske traditioner, der ellers kan virke bedagede: brugsdigtningen og bekendelseslyrikken. Den digtning, som blev til i foråret 2020, kan man kalde brugslyrik, og med den blev ældre digtformer pludselig aktuelle igen. *Brugslyrik* var en genre, som man skrev i og om i 1970'erne. Det var en lyrik, der typisk var på frie vers – eller knækprosa, som stilen med en vis afstandtagen blev navngivet af litteraten Torben Brostrøm. Men den kunne også udmærket skrives i traditionelle og sangbare vers. Den omhandlede erfaringer inden for de områder, som var politisk aktuelle: klassekamp, kvindefrigørelse og ligestilling. Når denne lyrik blev forbundet med brug, er det, fordi den så entydigt knyttede sig til en bestemt erfaringsudveksling og var handlingsanvisende. Den var ofte skrevet af amatører og ikke for evigheden, men for at tilgodese et behov for afklaring nu og her. Denne digtning blev ofte til som følge af en mægtig indignation over verdens uretfærdige indretning. Det var fra denne indignation, at energien blev hentet, og den, som var en stadig spore. Anderledes er det med coronatidens brugsdigtning, der er blevet til på usikkerhed, desorientering, uvidenhed og angst, men også på ønsket om at gøre noget og på at udtrykke et fælles håb.

Brugsdigtning har været knyttet til forskellige sager og begivenheder, og man kan skelne mellem flere forskellige slags: beredskabsdigtning, bekendelsesdigtning og lejlighedsdigtning. Det er især bekendelsesdigtningen og beredskabsdigtningen, der er aktuel i forbindelse med coronadigtene. *Beredskabsdigtene* har amatørskribenterne typisk taget sig af, hvad end de med samfundssind har givet anvisninger til den af regeringen udstukne

hensigtsmæssige adfærd om at holde afstand, spritte af m.v., eller de som Men In Black-bevægelsens slagord og sange har opfordret til konfrontatorisk adfærd. Det andet aspekt af brugsdigtningen under covid-19 er dens *bekendelse* af, hvordan 'vi' føler, tænker og handler under krisen. Til bekendelser hører, set i et religionshistorisk perspektiv, at man har en synd at bekende, en synd at blive forladt og et liv at lægge om, så man ikke bliver ved med at begå den samme synd. Nogle af disse træk genkender man i den moderne, verdslige *bekendelsesdigtning*. I den aktuelle coronadigtning er syndsbevidstheden sjældent direkte udtalt, men findes dog i bevidstheden om, at mennesket har maltrakteret naturen. I moderne verdslig forstand kan man således tale om bekendelsesdigtning, idet der en gang imellem kan være en synd at bekende, når man har behandlet naturen dårligt, og dermed en omvendelse at se frem til, men mest af alt gælder det dog om at bekende sin rådvildhed, angst og længsel efter fællesskab.

Den bekendende coronadigtning har et andet sigte end tilgivelse, som var dens oprindelige mål, nemlig forståelse og anerkendelse. Bekendelserne har nok et personligt udgangspunkt, men det er ikke den individuelle historie, der i sig selv er interessant. Den er kun interessant, for så vidt den ligner alle andres erfaring og kalder på fælles anerkendelse. Det er således en digtning, der med Rita Felskis begreber især har relevans via sin grad af *recognition* – i begge ordets betydninger: genkendelse og anerkendelse (Felski 2008, kap. 1). Læseren genkender sine egne følelsesmæssige reaktioner i digtningen, og disse bliver dermed anerkendt som virkelige, sande og fælles.

Efter vi som Voetmanns H.C. Andersen her har været en tur på 'Prosadiktets Piinebænk' i selskab med coronadigtningens 'urimede Vers i Frie Former', står det klart for os, at det, vi har med at gøre, er øjeblikkets litteratur, en litteratur til tiden og i tiden. I en uvis situation som coronaudbruddet og den medfølgende nedlukning og isolation var der dels brug for at få situationen beskrevet, identificeret og erkendt for at finde ud af, hvordan pandemien påvirker os mentalt og adfærdsmæssigt, og dels at få ens reaktioner på den anerkendt som legitime. Dertil hjalp brugsdigtningen i dens bekendende variant. Den var med til at skabe en fælles platform for forståelse af den overraskende og omvæltende situation, vi var og er stedt i.

Der vil måske – nu mere end et år efter pandemiens udbrud – komme andre litterære reaktioner på krisen, hvor de små øjebliksbilleder afløses af fortællinger om et længere tidsforløb. Rettes blikket mod, hvad der er blevet læst under coronakrisen, synes behovet for sådanne narrative fremstillinger at være der. Beretninger om en stigning i salget af Camus' *Pesten* med 1000 % i 2020 (jf. Blake 2020) taler fx sit tydelige sprog om,

at mange læsere i en ny hverdag mærket af covid-19 har søgt de store, klassiske pandemifortællinger.

Litteratur

Aidt, Naja Marie. 2020. "Spring Report From Denmark". I *Tools for Extinction* redigeret af Denise Rose Hansen, s. 11-13. London: Lolli Editions.

Berinato, Scott. 2020. "That discomfort you're feeling is grief". *Harvard Business Review*, den 23. marts, 2020.

Bjørnholt, Margunn. 2020. "Omsorg, arbeid og verdiskaping under korona-pandemien". Sociologen.no, den 22. april 2020. https://sosiologen.no/essay/korona-stafett/12207-2/

Blake, Matt. 2020. "The Book that shaped 2020". Penguin.co.uk, den 30. november, 2020. https://www.penguin.co.uk/articles/2020/november/books-that-shaped-2020.html

Bogpanelet. 2020. *Bogen og litteraturens vilkår 2020. Bogpanelets årsrapport*. Slots- og Kulturstyrelsen. https://kum.dk/fileadmin/Bogpanel/Bogen_og_Litteraturens_vilkaar_2020.pdf,

Boberg, Thomas. 2020."Corona". Information.dk, den 24. april, 2020. https://www.information.dk/kultur/2020/04/bedt-thomas-boberg-skrive-digt-corona

Bjergmarksskolen, Holbæk. 2020. Facebook-opslag, den 23. juli, 2020.
https://www.facebook.com/Bjergmarken/posts/1201915116821252/

The Care Collective. 2020. *The Care Manifesto*. London/New York: Verso.

Eric, Caspar 2020a. *Jeg vil ikke tilbage. Digte fra dage med Covid-19*. København: Gyldendal.

Eric, Casper. 2020b. "Klædt af til skindet". *Politiken*, den 7. november, 2020, Sektion 4, s. 2.

Eric, Caspar. 2021. *Digte fra dage med Covid-19 del 2*. https://digtefradagemedcovid19del2.tumblr.com/

Chang, Clio. 2020. "Taking Care of Each Other is Essential Work". Vice.com, den 7. april, 2020. https://www.vice.com/en/article/jge39g/taking-care-of-each-other-is-essential-work

Danmarks Biblioteksforening. 2020. "Bibliotekerne melder om kraftig vækst i digitalt udlån under Coronakrisen, viser undersøgelse". Pressemeddelelse, den 27. marts, 2020. https://www.db.dk/kraftig-vaekst-i-digitalt-udlaan-under-coronakrisen

Danmarks Biblioteksforening. 2020. "Corona og bibliotekernes digitale tilbud har styrket læselysten". Pressemeddelelse, den 7. Juli, 2020. https://www.db.dk/corona-og-bibliotekernes-digitale-tilbud-styrker-laeselysten

Felski, Rita. 2008. *Uses of Literature*. Malden, MA/Oxford: Blackwell.

Fraser, Nancy. 2016. ”Contradictions of capital and care”. *New left review*, 100, 99-117.

Hagen, Christina. 2020. ”Ensom på Tinos”. *Information*, den 4. december, 2020, Sektion 3; den 11. december, 2020, Sektion 3, s. 6; den 18. december, 2020, Sektion 3, s. 12; den 23. december, 2020, Sektion 3, s. 8.

Hansen, Denise Rose, (red.). 2020. *Tools for Extinction*. Lolli Editions.

Hvenegaard, Pelle. 2020. *Hverdagstanker fra en coronatid*. Selvudgivelse.

Houellebecq, Michel. 2020. ”Verden vil blive præcis som før – bare en lille smule værre”. Information.dk, den 9. maj, 2020. https://www.information.dk/moti/2020/05/michel-houellebecq-verden-praecis-foer-bare-lille-smule-vaerre

Høeck, Klaus. 2020. [ubetitlet digt]. Information.dk, den 27. marts, 2020. https://www.information.dk/kultur/2020/03/bedt-klaus-hoeeck-skrive-digt-corona

Ibsen, Knud Erik Meyer. 2020. ”Borgerne i Borris digter sig gennem pandemien”. DR Midt- og Vestljylland, den 26. april, 2020. https://www.dr.dk/nyheder/regionale/midtvest/borgerne-i-borris-digter-sig-igennem-pandemien

Jensen, Thorkild Borup. 1992. ”Besættelsestidens digte og sange som udtryk for national oplevelse og bevidsthed”. I Ole Feldbæk (red): *Dansk identitetshistorie*, IV. København: C.A. Reitzel.

Larsen, Jytte Lund. 2020. *Vidnesbyrd om livet med corona*. Højbjerg: Attika.

Latour, Bruno. 2013. *An Inquiry into Modes of Existence. An Anthropology of the Moderns*. Cambridge, Mass./London: Harvard University Press.

Levine, Caroline. 2015. *Forms: Whole, rhythm, hierarchy, network*. Princeton: Princeton University Press.

Livet på Granhøjen. 2020. ”Corona – et digt af Maja”. Livetpaagranhojen.dk, den 19. april, 2021. https://livetpaagranhojen.dk/corona-et-digt-af-maja/

Lund, Inger Wold. 2020. ”Last Night I Dreamt I Was Making a Convincing Argument For the World Being a Good Place”. I *Tools for Extinction* redigeret af Denise Rose Hansen, s. 77-83. Lolli Editions.

Lund, Sonja Barfod & Nicklas F. Lund. 2021.”’Man kan samle sig om litteraturen, når man ikke kan samle sig fysisk’”. *Dansk Noter*, 1/2021, s. 28-31.

Mai, Anne-Marie (red.). 2020. *Litteratur i brug*. Hellerup: Forlaget Spring.

Nielsen, Madame. 2021. ”Der findes ingen coronavirus”. *Politiken*, 5. juni, 2021.

Nielsen Skovgaard, Bodil. 2020. ”Fra Boccaccio til Brontë: 10 værker om epidemi og undtagelsestilstand”. *Information*, den 13. marts, 2020. https://www.information.dk/kultur/2020/03/boccaccio-bronte-10-vaerker-epidemi-undtagelsestilstand

Nørretranders, Tor. 2021. *Karma Corona – på tærsklen til pandemiernes tidsalder*. København: People’s Press.

Mit Nørrebro. 2020. "Deres forsømte forår: læs 8. A's stærke corona-digte". Mitnorrebro, den 22. april, 2020. https://mitnorrebro.dk/deres-forsoemte-foraar-laes-8-as-staerke-corona-digte/

Rothstein, Klaus, Rikke Hedeager og Emmet Feigenberg (red). 2020. *Coronamonologerne*. Forord ved Emmet Feigenberg. København: Lindhardt og Ringhof.

Sativa, Fleur. 2020. "Forfatter bag ny bog om corona: – Rigtig mange går og er bange". Sn.dk, den 12. oktober, 2020. https://sn.dk/Slagelse/Forfatter-bag-ny-bog-om-corona-Rigtig-mange-gaar-og-er-bange/artikel/1373251

Schwartz, Camilla og Anne-Klara Bom. 2018. "Affektive kulturstudier" på *metodebogen.dk*: https://metodebogen.dk/fileadmin/user_upload/filarkiv/pdf-filer/metodebogen/affektive-kulturstudier_camilla-schwartz-og-anne-klara-bom_jan2018.pdf

Sontag, Susan. 1978. *Illness as Metaphor.* New York: Farrar, Straus and Giroux.

Sontag, Susan. 1989. *Aids and Its Metaphors*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Syberg, Karen. 2020. "Der er mange lighedspunkter mellem coronatid og Camus' roman 'Pesten'". *Information*, den 17. marts, 2020. https://www.information.dk/kultur/2020/03/lighedspunkter-mellem-coronatid-camus-roman-pesten

Søgaard, Martin. 2020. *Digte fra en kaotisk tid*. Lillerød: Skriveforlaget.

Søndergaard, Morten. 2020. "VI RUS". *Information*, den 13. marts, 2020, Sektion 3, s. 14.

Søren Brostrøms Fanside. 2020. Facebook-opslag, den 6. april, 2020. https://www.facebook.com/fanafsorenbrostrom/photos/a.104746004500497/126511332323964/

Søvndal, Villy. 2021. "Læren af det sidste år". Kolding-netavis.dk, den 5. april, 2021. https://kolding-netavis.dk/laeren-af-det-sidste-ar/

Tafdrup, Pia. 2020. "Flagermuseffekten". Information.dk, den 17. april 2020. https://www.information.dk/kultur/2020/04/bedt-pia-tafdrup-skrive-digt-corona

Thorsen, Andreas. 2021. "Corona-katastrofen har vist os, hvem vi virkelig er". Zetland.dk, den 24. april, 2020. https://www.zetland.dk/historie/soV-7dxYB-aopXLwdn-845ed

Ugeavisen. 2020. "Corona kræver liv – for fanden". Ugeavisen.dk, den 12. april, 2020. https://ugeavisen.dk/soenderborg/artikel/elever-skriver-digt-corona-kr%C3%A6ver-liv-for-fanden

UNRIC (FN's Regionale Informationskontor for Vesteuropa). 2020. "Vi står over for en tidsalder med menneskeskabte pandemier". Pressemeddelelse, den 29. oktober, 2020. https://unric.org/da/vi-star-over-for-en-tidsalder-med-menneskeskabte-pandemier/

Voetmann, Harald. 2020. *H.C. Andersens Quarantaine-Dagbog. Ogsaa indeholdende hans Fodreise fra Nyhavn til Amalienborg med kort Ophold ved Magasin du Nord i Aaret 2020*. København: Gyldendal.

Wærness, Kari. 1984. "The Rationality of Caring". *Economic and Industrial Democracy*, 5(2), s. 185–211.

Zeh, Juli. 2011. *Corpus delicti*. København: Samleren.

Žižek, Slavoj. 2020. *Pandemi! Covid-19 ryster verden*. København: Politisk Revy.

Noter

1 Ud over *H.C. Andersens Quarantaine-Dagbog* tæller det indtil videre kun titler som den kollektivt forfattede *Lilla hjerte* (2020) – en stafetroman af Sebastian Bune, Sofie Jama, Puk Qvortrup og Jens Buster Madsen – samt amatørforfatteren Maike Raahauges *NB. Vi åbner skolerne på mandag* (2020). Endvidere kan nævnes Karin Heurlins børne- og ungdomsroman *Olgas hemmelige coronadagbog* (2020).

2 Forfatterne takker Grundforskningsfonden, bevilling DNRF127, for støtte til arbejdet med denne tekst.

3 Vi er – per maj 2021 – bekendt med otte eksempler: Caspar Eric: *Jeg vil ikke tilbage. Digte fra dage med Covid-19*. Gyldendal, 2020; Peter H. Olesen: *Mørketal,* Nordvest, Melodika, 2020; Louise Juhl Dalsgaard: *I dag skal vi ikke dø*. EC Edition, 2020; Frida Hjeresen: *Standby*. Byens Forlag, 2020; Pelle Hvenegaard: *Hverdagstanker fra en coronatid*. Selvudgivelse, 2020; René Conscience: *Corona.Retrospektive digte*. Books on Demand, 2020; Martin Søgaard: *Digte fra en kaotisk tid*. Skriveforlaget, 2020; Jytte Lund Larsen: *Vidnesbyrd om livet med corona*, Attika, 2020.

4 Monologerne blev udgivet i bogform den 20. november 2020 og kom således også hurtigt ud til læserne.

5 Det kommer i Feigenbergs forord til udtryk i hans insisterende "vi".

6 Disse er blot få synlige eksempler på et forventeligt langt større usynligt tekstkorpus.

7 For en større diskussion af litteratur fra et brugsperspektiv se Mai 2020.

8 Se fx Schwartz og Bom 2018 for en introduktion til affektteori med videre henvisninger

9 Samtidig mobiliserer statsministerens udtalelser også en stærk kollektiv skyldfølelse, som rammer alle, der ikke konstant og hele tiden udviser samfundssind – hvilket jo ret beset omfatter hele den danske befolkning, da vi alle kunne gøre *lidt mere* for at beskytte de svage og udsatte grupper (undgå at gå ud, fejre højtider osv.).

10 Fx skrev SF-politikeren Villy Søvndal i et læserbrev i anledningen af genåbningen i foråret 2021: ”Hvor er det godt at bo i et land med et favnende stærkt velfærdssamfund, der også i denne situation har vist sig bomstærkt, når et samfund bliver tryktestet”, og senere: ”Vi skal bruge de kommende år til at videreudvikle den stærke samfundsmodel, der er hovedårsagen til, at vi er kommet mere skånsomt igennem pandemien end lande, vi normalt sammenligner os med […]” (Søvndal 2021).

11 ”Når frygttilstanden i de senere år er diffunderet ud i de individuelle bevidstheder, har stater fået et reelt behov for nye tilstande med kollektiv panik, og her kan epidemien fungere som det ideelle påskud” (citeret i Žižek 2020, 66-67).

12 Dette er næppe et fænomen, der alene har med corona at gøre. Bruno Latour opfordrer i *Ned på jorden* (2018) – med den sigende undertitel *Hvordan vi orienterer os politisk* – til mere og ikke mindre videnskab i en kortlægning af, hvad der skal til for at vi kan leve i bedre harmoni med alle de andre organismer, vi deler planeten med. Latour har længe argumenteret for, at videnskabelige resultaters objektivitet er noget frembragt, ja, fabrikeret af videnskaben som institution, og det skal ikke forstås som en afsløring af videnskabens ideologiske fundament: Det er *fordi*, videnskabelig indsigt frembringes institutionelt gennem en kompliceret og krævende proces, at vi kan stole på den. *Inquiry into Modes of Existence* (2013) indledes således med et sigende spørgsmål, der besvares med et rungende ja: ”Trusting the institutions again?” Som ordet ”again” peger på, har Akademia længe været behersket af en rodfæstet forestilling om, at den eneste måde, hvorpå man som forsker kan være politisk progressiv, er gennem kompromisløs magt- og institutionskritik. I en litteraturvidenskabelig sammenhæng er denne indstilling kommet til udtryk gennem grundigt indøvede negations- og dekonstruktionsprocedurer. Det er i den sammenhæng værd at bemærke en bog som Caroline Levines *Forms: Whole, rhythm, hierarchy, network* (2015). Analogt med Latours argument formulerer Levine en ny slags formalisme, der afviser en entydig sammenhæng mellem formløshed og frigjorthed og mellem sluttede former – det være sig i den sociale verden eller litteraturen – og totalitarisme. Vi skal ifølge hende genopdage formernes politiske agens i det, vi læser, såvel som i verden i det hele taget.

13 I digtsamlingen særligt manifesteret som en kærlighed til Søren Brostrøm.

14 Se også senere i denne artikel.

15 Helt modsat ser det ud i en anden tekst, der har fået klassikerstatus under coronakrisen: *Pesten* af Albert Camus (1947). Her er det pesten, der kommer og ødelægger menneskenes evne til sammenhold og kærlighed. Som fortælleren Rieux i romanen pointerer: ”Det lader sig ikke skjule, at pesten havde berøvet folk evnen til kærlighed, ja endog til venskab” (citeret i Syberg 2020). Camus undersøger i en eksistentiel optik, om de kærlige og empatiske relationer mellem mennesker kan opretholdes til trods for pestens uhyrligheder.

16 Susan Sontag skriver i *Illness as Metaphor* (1978) og *Aids and Its Metaphors* (1989), at det at gøre sygdomme til metaforer medvirker til at stigmatisere og ekskludere dem, der lever med sygdommen. Derfor mener hun, at vi bør undlade at bruge metaforiske billeder, når vi taler om sygdom og også vira. Dette gælder ifølge Sontag fx for AIDS, som i 1980'erne særligt ramte homoseksuelle og narkomaner, og hvor der opstod forestillinger om, at virus var en straf for en særlig udfarende eller dekadent livsform.

17 Udtrykket *crisis of care* blev kronet af Fraser i artiklen "Contradiction of Capital and Care" fra 2016. Argumentets udgangspunkt er en insisteren på omsorgen eller den sociale reproduktions essentielle samfundsmæssige rolle og funktion; netop som selve forudsætningen for det, som i konventionel økonomisk forstand udlægges som produktivt arbejde, dvs. aktiviteter, der genererer samfundsmæssig værdiskabelse og økonomisk vækst. Baggrunden for den verserende omsorgskrise er kapitalismens manglende anerkendelse af dette afhængighedsforhold, hvorfor omsorgen/den sociale reproduktion udspaltes fra den økonomiske produktion og dermed udgrænses, nedvurderes, usynliggøres. Frasers artikel blev udgivet fire år før pandemien, men hun har selv i flere interviews ajourført sine betragtninger med den verserende krise, ligesom flere studier, der fokuserer på pandemiens forbindelse til spørgsmålet omsorg, anvender, udvikler og – som Care-kollektivet – ekspanderer Frasers argumentation.

18 I det hele taget menes den øgede menneskelige kontakt med dyreriget som sådan – og ikke blot flagermus – at øge risikoen for udbruddet af pandemier (se fx UNRIC 2020 og Nørretranders 2020).

19 Bragt i *Information* over fire weekender i december 2020.